سخن سردبیر
Editorial
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره هشتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۸، ۷۸-۷۵

چگونه می‌توان از جر و بحث نویسندگی پیشگیری نمود

How to Prevent Authorship Dispute

محسن رضائیان[۱]
M. Rezaeian

صورت اسامی نویسندگان یک مقاله به خوانندگان آن اعلام می‌نماید که چه فرد یا افرادی مسؤولیت انجام پژوهش به عمل آمده و نوشتن مقاله حاصل از آن پژوهش را بر عهده گرفته‌اند. این افراد کسانی هستند که نه تنها بایستی از حقوق مادی و معنوی اثر خود بهره ببرند، بلکه باید بار مسؤولیت یافته‌های خود را نیز به دوش بکشند. اگر چه در تئوری، بحث نویسندگی یک مقاله به نظر مشخص و معین می‌رسد اما در عمل، مسائل و مشکلات عدیده‌ای بروز می‌کند که حل آن‌ها به سادگی میسر نخواهد بود.

برای نمونه اخیراً دو مورد جالب در این خصوص برای مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان رخ داد: در مورد اول، نویسنده مسؤول یک مقاله پس از آن که مقاله وی برای چاپ پذیرفته شده بود طی تماس تلفنی خواستار این نکته مهم شد که اسم یکی از نویسندگان مقاله را حذف نماید. دلیل وی برای انجام این کار آن

۱- دانشیار گروه آموزشی پزشکی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
تلفن: ۵۲۳۴۰۰۳-۰۳۹۱، دورنگار: ۵۲۲۵۲۰۹-۰۳۹۱، پست الکترونیکی: moeygmr2@yahoo.co.uk

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1388.8.2.1.9]

بود که نویسنده مورد نظر هیچ نقشی در نوشتن مقاله ایفا نکرده است! در مورد دوم نیز نویسنده مسؤول یکی دیگر از مقالات پذیرفته شده، امکان اضافه کردن نام یک نویسنده دیگر را به عنوان نویسنده نفر اول مقاله خود جویا شد. علت این امر آن بود که همکار نویسنده مسؤول جهت ارتقاء نیاز مبرم به یک مقاله به عنوان نویسنده نفر اول داشت!

رخ دادن این موارد و مواردی از این دست که از نشریات خارج کشور نیز گزارش می‌گردند [۱] نشانگر آن است که موضوع جر و بحث نویسندگی (authorship dispute) از مشکلات مهم و شایع مجلات علوم پزشکی دنیا می‌باشد. بخش مهمی از این امر به این نکته مهم باز می‌گردد که متأسفانه هنوز تعریف دقیق و جامعی از شرایط نویسندگی (authorship) وجود ندارد [۲].

با این وجود، به نظر می‌رسد که تلاش کمیته بین‌المللی سردبیران مجلات علوم پزشکی International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) در ارائه تعریفی از شرایط نویسندگی تا حدودی این خلاء را پر کرده است. بر اساس این تعریف، نویسنده واقعی یک مقاله (true author) کسی است که دارای هر سه شرط زیر در تعریف نویسندگی باشد:

۱. سهم اساسی در شکل‌گیری و طراحی مطالعه، جمع‌آوری داده‌ها و یا تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات داشته باشد.

۲. در تهیه پیش‌نویس اولیه مقاله نقش داشته و یا که این پیش‌نویس اولیه را به شکلی نقادانه از نظر بار معنوی آن مورد تجدید نظر قرار دهد.

۳. در نهایت، نسخه نهایی مقاله را قبل از چاپ مورد تأیید خود قرار دهد.

بنابراین، اگر چنانچه یک نفر فقط در تهیه بودجه طرح تحقیقاتی شرکت داشته و یا در جمع‌آوری اطلاعات کمک نموده و یا فقط سرپرستی تیم تحقیقاتی را به طور کلی در اختیار داشته است، از شرایط نویسندگی برخوردار نمی‌باشد [۳].

معمولاً نویسندگان یک مقاله ممکن است به دو صورت شرایط نویسندگی را خدشه‌دار نمایند. در مورد اول، آنها اسم کسانی را جز نویسندگان می‌آورند که یا هیچ نقشی را در انجام پژوهش نداشته و یا نقش بسیار کوچکی را در این زمینه ایفا نموده‌اند (gift authorship). در مورد دوم، ممکن است که آنها اسم کسانی را از قلم بیاندازند که سهم عمده‌ای در انجام تحقیق و نوشتن مقاله بر عهده داشته‌اند (ghost authorship).

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1388.8.2.1.9]

از آن جایی که پیشگیری از یک مشکل بهتر از حل کردن آن پس از رخداد می‌باشد، با در نظر گرفتن سه اصل عمده زیر می‌توان تا حد بسیار زیادی از مشکل جر و بحث نویسندگی پیشگیری نمود [۱]:

اصل اول- تشویق کردن فرهنگ اخلاق نویسندگی

معمولاً افراد به دلیل این که آداب و رسوم خاصی را دنبال می‌کنند، ممکن است به شکلی غیراخلاقی در زمینه شرایط نویسندگی عمل نمایند. این نکته ممکن است سبب شود که نام فرد معروفی، مثلاً رئیس بخش، در حالی که وی هیچ تلاش عمده‌ای را در انجام تحقیق به عمل نیاورده است، به شکلی غیرمتعارف جزو نویسندگان آورده شود. تلاشی که اخیراً کمیسیون محترم نشریات کشور با ارسال پرسش‌نامه‌ای به سردبیران مجلات علوم پزشکی کشور در خصوص شرایط نویسندگی به عمل آورده است می‌تواند در صورت حصول به نتیجه مطلوب به تشویق فرهنگ اخلاق نویسندگی کمک نماید.

اصل دوم – هنگامی که طرح تحقیق را تهیه می‌نمایید، موضوع نویسندگی را نیز مطرح نمایید.

بهتر است از همان ابتدا که طرح تحقیق خود را تهیه می‌نمایید در مورد این که احتمالاً نتایج تحقیق به چه شکلی گزارش خواهد شد و این که چه کسانی در زمره نویسندگان نتایج قلمداد می‌گردند، تصمیم بگیرید. هم‌چنین، بهتر خواهد بود که چنین تصمیماتی در جلسات رو در رو و با حضور تمام اعضاء تیم تحقیق مطرح و در هر مورد صورت جلسه‌ای تنظیم گردیده و به امضاء تمامی شرکت‌کنندگان در جلسه برسد.

اصل سوم – قبل از این که مقاله را به رشته تحریر در آورید، در مورد نویسندگان آن تصمیم بگیرید.

اگر در مرحله طراحی پژوهش چنین توافقی حاصل شده، بهتر است یک بار دیگر قبل از شروع به نوشتن مقاله در یک جلسه مشترک، موضوع به تمامی اعضاء تیم تحقیق یادآوری گردد. بنابراین چنانچه قبلاً چنین تصمیمی گرفته نشده است، می‌بایست قبل از شروع به نوشتن مقاله در یک جلسه رو در رو این مسأله مهم مطرح، سهم هر یک از افراد در نگارش مقاله مشخص و ترتیب نام نویسندگان معین گردد. برای این جلسه نیز بهتر است صورت جلسه‌ای تنظیم و به امضاء تمامی شرکت‌کنندگان در جلسه برسد.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1388.8.2.1.9]

اما در خصوص حل و فصل دو مورد پیش‌آمده برای نشریه دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، مطابق با دستورالعمل کمیته اخلاق در انتشار Committee on Publication Ethics (COPE) ابتدا به نویسنده مسؤول هر دو مقاله یادآوری شد که آن‌ها فرم تعهد مجله را تکمیل نموده و در آن شرایط نویسندگی مقاله خود را تأیید کرده‌اند. سپس، از آن‌ها خواسته شد که درخواستی با امضاء تمامی نویسندگان مقاله به ویژه از فردی که در مقاله اول نام وی بایستی حذف می‌شد تهیه نمایند که در آن تمامی نویسندگان موافقت کامل خود را با تغییر در اسامی نویسندگان اعلام کرده باشند. اما از آن جایی که هیچ کدام از دو نویسنده مسؤول چنین نامه‌ای را ارایه نکردند، اسامی نویسندگان دو مقاله ذکر شده تغییر داده نشد.

References

[1] Albert T. Wager E. How to handle authorship disputes: a guide for new researchers. The COPE Report 2003.

[2] Committee on Publication Ethics (COPE). Guidelines on good publication practice. The COPE Report 2003.

[3] International Committee of Medical Journal Editors. Uniform requirements of manuscripts submitted to biomedical journal: writing and editing of biomedical publications. Updated October 2008.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1388.8.2.1.9]